

## **ПОКОЛЕНИЕ „Z“ Е В КЛАСНИТЕ СТАИ И НИЕ, УЧИТЕЛИТЕ, ТРЯБВА ДА СМЕ ГОТОВИ ДА ГО ПОСРЕЩНЕМ И ОБУЧИМ**

**Бисерка Василева**

*Технически университет – София*

**Резюме.** В статията се разглежда проблемът за различията в отношението на поколенията, участници в образователно-възпитателния процес – учители и ученици, към прилагането на компютърните технологии в учебния процес. Представена е емпирична картина на състоянието на готовност на българското училище за преминаване в режим и на електронно обучение. Емпиричните данни са събрани чрез метода на анкетното проучване върху представителна извадка от училища на територията на РИО – Сливен. Разискват се обработените в резултатите данни и се предлага кратък анализ.

**Keywords:** „X“ generation, „Y“ generation, „Z“ generation, digital aliens, digital immigrants, digital adaptives, digital natives

В съвременното глобализиращо се и динамично общество владенето и ползването на информационните и комуникационни технологии е съществен елемент от функционалната грамотност на всеки човек, необходимо условие за неговата лична и професионална реализация и израстване. Това задължава учителите да подготвят децата и учениците не само като активни и пълноценни граждани, но и като граждани на дигиталното общество. Въвеждането на информационни технологии в образователната система прави процеса на обучение по-гъвкав и по-ефективен. Днешните обучавани попадат под въздействието на модерните технологии още от най-ранна детска възраст по лек и естествен начин, приемайки ги като форма на общуване със заобикалящия свят. Новите информационни технологии и техните интерактивни характеристики поражда у децата доверие и желание за общуване с тях и дават възможност на познанието и света да навлизат в техния живот. Чрез компютъра и интернет учениците търсят и намират многобройни и различни канали на информация, което разширява хоризонта им. Създадените е-платформи за нуждите на образованието са много подходящи за учебните часове, тъй като чрез тях могат да се моделират различни учебни задачи, съобразени със степента на знания на учениците по конкретната тема, с техните психологически особености и с тяхната мотивация за учебна дейност. Системата на образованието днес е

поставена пред сериозно предизвикателство – да осигури адекватно обучение на поколение с коренно различен начин на мислене. Днес на прага на класната стая стои ученикът на XXI век. За него новите технологии са даденост, бит. Ако днес не се потърси правилен подход към новия тип обучавани, има реална опасност интересът на детето/ученика да отстъпи пред отегчението и мотивацията да изчезне.

Информационните и комуникационни технологии променят образованието в световен мащаб. Информационните и комуникационни технологии провокират към търсене на пътища за по-добро качество на образование и в България. Социалните мрежи и блогове са любимите виртуални среди на съвременния ученик и не бива да бъдат подценявани. Днешните деца и ученици няма да напуснат виртуалната среда, защото тя е тяхна реалност. Затова вниманието на учителите днес трябва да е насочено към преосмисляне на теориите на преподаване. Ако учителят иска да бъде чут и забелязан, то трябва да ползва това активно пространство. Наблюдаваме непрекъсната поява на нови образователни сайтове или т.нар. „портали“. Образователният портал представлява виртуална среда, осигуряваща достъп до разнообразни учебни ресурси: на първо място, учебното съдържание, но и отправки към виртуални библиотеки, филмови и музикални хранилища, игри и др. Образователните платформи, които осигуряват достъп до разнообразни учебни ресурси, са именно това междинно звено между обучението в класната стая и онлайн уроците. Интегрирането на ИКТ в образователната среда повишава качеството, ефикасността и ефективността на образователно-възпитателното взаимодействие между учител и ученици. Създава се значително по-интензивна, педагогически подкрепяща среда за приобщаване на съвременния ученик с различни ценности, нагласи и тенденции към познанието и непрекъснатото учене през целия живот. Достъпът на учениците до съвременните информационни технологии е една възможност знанията, които детето и ученикът трябва да покрият като образователни стандарти, да бъдат разработени върху електронни платформи или в други електронни формати, така че виртуално да преживеят знанието. Още повече че за ученика днес виртуалната реалност е значимата, желаната, удобната. Концепцията за учене чрез преживяване, чрез опит, чрез правене е приложима и във виртуално организиран дизайн на обучението. Знанията, получени в процеса на обучение и ползване на нови технологии, рефлектират върху всички умения, свързани с житейската реализация на личността и възможността ѝ за социална интеграция. Една голяма част от дейностите на МОН – държавни зрелостни изпити, външно оценяване, поддържане на регистри за завършена образователна степен, извънкласни дейности, целодневно обучение и др., е свързана с използването на националната ИКТ инфраструктура.

Според проф. Иван Иванов човек усвоява различно количество информация за едно и също време:

- при слушане – 10%;
- при гледане – 20 %;

- при слушане и гледане – 40 – 50%;
- при активно участие – 80 – 90%.

Различна е и активността на ученика при различните методи на преподаване:

- степента на активност на ученика, при изложение на учителя, е 5%;
- при четене на текст – 10%;
- при аудио-визуални методи – 20%;
- при демонстрация – 30%;
- при дискуссионни методи – 50%;
- при практически работи – 75%;
- при обучение на другите – 90%.

Според Martin Valcke: „Обучението не е спортно състезание, в което учениците са зрители. Те не трябва само да стоят в клас, да слушат учителя, да запомнят неговите думи и да отговарят на въпросите му. Те трябва да дискутират за това, което изучават, да го свързват със своя личен опит, да го прилагат в ежедневието си. Правейки това, те изучават част от себе си.“

И отново според проф. Иван Иванов може да се открият следните принципи на обучението:

- това, което слушам, го забравям напълно;
- това, което слушам и наблюдавам, го помня донякъде;
- това, което слушам, наблюдавам и относно което задавам въпроси или го обсъждам с някого друго, аз започвам да го разбирам;
- това, което слушам, наблюдавам, дискутирам и правя, ми позволява да придобивам знания и умения;
- това, на което уча другите, ме прави майстор.

Образователната среда е не само и не толкова средство за преподаване, а е преди всичко инструмент за постигане на стратегии за ефективно учене. Психологическите предимства на виртуалната образователна среда са:

- естетизация на обучението;
- визуализация на учебното съдържание;
- възможност за самообучение;
- разкрепостяване на преподавателя от „тебешира и дъската“;
- чувство за съпричастност към съвременното информационно-технологично общество.

Марк МакКриндъл – австралийски социолог и изследовател, изучава характеристиките на поколенията и трансформацията в комуникационния процес. Той открива, че реализираната днес от уеб базираните общности енциклопедия Уикипедия е по-възприемаема от хартиената Енциклопедия Британика, съставена от академици. Също така счита, че поколението Z е най-образованото поколение в историята на човечеството, имайки предвид факта, че 80 % от тях продължават обучението си след 12-годишна възраст.

Марк МакКриндъл предлага следната класификация на поколенията.

| Наименование на поколението | Година на раждане | Възраст       |
|-----------------------------|-------------------|---------------|
| Старейшини                  | Преди 1925 г.     | 90 г. +       |
| Строители                   | 1925 г. – 1946 г. | 69 г. – 90 г. |
| Бейби бумъри                | 1946 г. – 1964 г. | 51 г. – 69 г. |
| Поколение X                 | 1965 г. – 1979 г. | 36 г. – 50 г. |
| Поколение Y                 | 1980 г. – 1994 г. | 21 г. – 35 г. |
| Поколение Z                 | 1995 г. – 2009 г. | 6 г. – 19 г.  |
| Поколение „Алфа“            | 2010 г. –         | 5 г.          |

Комуникационните различия между тези поколения се дължат на живота при различни обществено-политически и технологични обстоятелства. Всяко едно от тях притежава собствени характеристики, които ги различават изцяло от останалите. Безспорно, компютърната грамотност, възприемчивостта и степента на боравене с информационни технологии са ускорителят, подхранващ непрекъснато генерационния конфликт. Ние, различните поколения, трудно комуникираме помежду си и това не бива да се отрича, нито да ни плаши. Нужно е просто да се изследват и опознаят тези различия. Защото, когато знаеш, че човекът отсреща е различен, влагаш повече усилия, за да го разбереш. Наличието и/или липсата на информационна грамотност днес се превръща във все по-важен фактор за интегрирането на човешкия индивид в обществото, фактор, който в бъдеще вероятно ще създава нови малцинствени групи. Освен от чисто финансови причини информационната грамотност зависи и от други социално-психологически характеристики, сред които определящ е възрастовият признак. Съгласно фактора степен на боравене с информационни технологии се открояват следните четири категории хора: чужди на дигиталното (Digital Aliens), дигитални имигранти (Digital Immigrants), адаптиращи се към дигиталното (Digital Adaptives), дигитални туземци (Digital Natives):

– **Чужди на дигиталното.** Хора над 65-годишна възраст. Това са поколенията на Старейшините, Строителите и част от поколението Бейби бумъри. Характерно за тях е, че те са изцяло предшественици на технологиите. Интернет, онлайн игри, социални мрежи са изцяло чужди понятия за тях.

– **Дигитални имигранти.** Поколението Бейби бум и част от поколението X. На възраст от 47 до 64 г. Достигнали са зряла възраст без дигитални технологии. Една част от тях сполучливо се възползват от новите технологии, а останалите ги приемат с неохота.

– **Адаптиращи се към дигиталното.** Поколението X и част от поколението Y. От 32 до 46-годишна възраст. Дигиталните технологии започват да се появяват (в масов смисъл) в юношеските години на това поколение. Поколението Y с желание прегръща технологиите, които го превръщат в консуматор.

– **Дигитални туземци.** Част от поколението Y и поколенията Z и „Алфа“, до 32-годишна възраст. Живеят изцяло потопени в дигиталните технологии.

Социалните изследвания и социолозите представят съжителството на седем поколения в първото десетилетие на XXI век, като всяко едно от тях притежава специфични културни и комуникационни характеристики. Най-старото от тях е поколението Старейшини – родените преди 1925 г., а най-младото (появило се през 2010 г.) е поколението „Алфа“, което според изследователите бележи нов етап в еволюцията на човечеството. Поколенията представляват групи от хора, родени в един и същ отрязък от време, с идентични възгледи и обща културна и ценностна система. Всяко поколение се формира от културно-социалните фактори на обществото, в което израства, както и от технологиите, които съпътстват достигането на неговата зрялост.

Обикновено поколенията се класифицират на периоди от около 20 – 25 години. Когато разглеждаме последните поколения, поради изключително бързото развитие на технологиите, е необходимо те да бъдат класифицирани на периоди от около 10 – 15 г. Дигиталната революция оказва значително влияние върху поколението, родено след 1981 г. (поколение Y). Ежедневният контакт с цифрови технологии формира възгледите, уменията и начина на мислене на това поколение по начин, който уникално го отличава от предшестващите го. И това е само началото. С появата на поколението Z – децата, родени между 1994 и 2004, различията се задълбочават.

Особен интерес за образователната политика представляват поколенията X, Y и Z, защото именно в тяхното разбиране се крие генезисът на комуникационната революция, протичаща днес, и защото те са участниците в образователно-възпитателния процес: учители и ученици. По-голямата част от сега действащите учители са от поколението X, а учениците, които се учат от първи до дванадесети клас, са от поколението Z. Какви са различията в отношението на тези три поколения към използването на информационните и комуникационни технологии? Докато поколението X посрещна дигиталната революция, то поколението Y израства по време на дигиталната революция, а поколението Z е родено в дигитален свят. Поколението X се учи да използва цифрови технологии, поколението Y ги приема за нещо нормално, а поколението Z не може да живее без тях. Когато разглеждаме влиянието на технологиите в детска възраст на тези три различни поколения, трябва да отбележим, че поколението X е повлияно главно от телевизията, видеото и видеоигрите. Поколението Y е повлияно от PC, компютърните игри и WEB. Поколението Z има на разположение всички налични дигитални „игралки“. Днешните ученици са *дигитални деца*, те са децата от поколение Z. От тяхна гледна точка компютрите, мобилните телефони и WEB не са технологии. Децата от поколение Z не се интересуват как работи дадена технология – те просто искат да я използват. Само една малка част от тях се интересуват от създаването на компютърни програми и е възможно да създадат такива. Компютърът за по-голямата част от тях е само инструмент за достъп до техния виртуален свят.

Учителите на тези ученици са от поколението Х и/или от така нареченото поколение „Бейби бумъри“. Една голяма част от тези учители отказват да приемат новите технологии и няма сила, която да ги тласне в обратната посока – нито бизнес, нито родители, нито нови решения, които да бъдат показани. С тези учители, които са свикнали да преподават по традиционния начин, трябва да се работи, за да бъдат мотивирани да превъзмогнат себе си и да приемат новите технологии като част от своята личност. Ако за нас, възрастните, интернет е един смел нов свят, то за учениците това е просто техният свят. И да не забравяме, че ако сега процесът на използване на електронни платформи в средното образование става много бавно, то нашите деца и ученици вървят напред и не ни чакат. Образованието има за цел да осигури адекватно обучение на съвременните ученици, чиито очаквания и стил на учене са коренно различни от тези на предходните поколения. Класическият подход на преподаване бързо би ги отегчил с бавното си темпо и линейно-логическа последователност. За да се ангажира вниманието на учениците, в съвременния учебен процес се включват онези средства, които ежедневно се използват в личното им пространство. В информационното общество образованието не е свързано само с предаване на знания, утвърдени от традицията, а трябва да научи обучаваните да се справят с огромния поток от знания и да ги прилагат практически. Информационните технологии не са самоцел, те са кауза, която трябва да подобри живота ни, както и този на нашите деца. Ролята на Образователното министерство е да помогне това да се случи с минимално усилие и максимален ефект, като припознае новите практики, които вече се прилагат в някои училища, и да им даде административна рамка, да стимулира директорите и учителите, да ги запали за идеята да направят учебните часове по-близки до ученика. Българското образование е не само отворено, но и жадно за въвеждане на иновации в учебния процес. Развитието на новите технологии налага активното им включване в учебния процес. Необходимост от използването на новите технологии имат не само учениците, но и учителите. Използването на информационните и комуникационни технологии в процеса на обучение повишава мотивацията на учениците и научаването на учебния материал по този начин е по-качествено. Ефективността от използване на новите технологии при преподаването зависи изцяло от учителя, от неговата подготовка и от избора на урока. Технологиите подпомагат ученика да проучва, изследва, експериментира и изгражда решения. Чрез технологиите достъпът до информацията е представен на обучаемия с подходящо ниво и темпове, даващи възможност за получаване на обратна връзка за напредъка в обучението. Педагогическата притегателна сила на този вид уроци не е само в тяхната новост и атрактивност, но и в потенциалните им възможности за повишаване на ефективността на учене и преподаване. При добра организация на учебния процес класната стая се превръща във виртуална класна стая.

Интернетът, лаптопът, прожекторът, бялата дъска са инструментите в съвременната класна стая. Интерактивната бяла дъска е комбинация от електронни и софтуерни технологии, заместител на традиционната черна дъска и тебешира. На нея може да се пише, рисува, редактира, а също така от нея може директно да се принтира, запамятава и съхранява. Електронната писалка може изцяло да замени мишката и да контролира свързания към дъската компютър. С нея може да се пише, маркира, рисува, копира, стартира и съхраняват различни файлове. Лекциите, нанесени на дъската, могат да се пренесат на личните компютри или на разпечатки. Документ камерата е нова разработка, насочена преди всичко към образователния сектор. Тя позволява в хода на урока да бъдат показвани на екран допълнителни записки, триизмерни обекти, печатни материали, прозрачни слайдове. Тяхното използване предполага набор от софтуерни продукти.

Демонстрираният на голям екран урок във вид на текст и графична информация въздейства върху по-голям брой сетива, увлича, поставя ученика в ситуации да търси решения и допълнителни източници на информация. Обогащаването на учебната практика с интерактивна медия предоставя средства за повишаване на интереса към учебния процес, дава възможност чрез използването на компютри в часовете учениците да поемат контрол върху обучението си и постепенно да преминат към онлайн обучение. Електронното обучение не се свежда само до прехвърлянето на съответния учебен материал от хартиен носител на електронен. За да мотивира към учене, онлайн урокът трябва да е интерактивен и богат на визуална информация – изображения, анимации, видеоклипове, както и елементи, изискващи активно участие от страна на ученика: програмни симулатори, обучаващи игри, интерактивни тестове и др. Учителите трябва да мотивират своите ученици да развиват уменията си за работа в интернет среда, както и да усъвършенстват и прилагат знанията си по чужди езици, да им осигуряват възможност да могат да комуникират със свои връстници от страната и чужбина, да ползват богатството на различните библиотечни, културни и исторически фондове в целия свят, да участват в реализирането на международни проекти. Децата и учениците в училище имат възможност да участват в различни групи и клубове, които, макар и неофициално, могат да служат като канал за споделяне на възгледите им по различни теми от ежедневието, за стимулиране на свободен обмен на идеи и информация, научни знания, интелектуални ценности и сътрудничество между тях. Всичко това задължава още повече българския учител да се научи да прилага ИКТ в образователно-възпитателния процес, да се стреми да се самоусъвършенства и да участва активно в квалификационни курсове, които да го подпомогнат в прилагането на информационните и комуникационни технологии в урочната дейност.

За установяване на готовността на българското училище за прилагане на информационните и комуникационни технологии в образователно-възпита-

телния процес е използван методът на анкетното проучване. В таблица №1 е представена диференцираната по общини и вид училище представителна извадка. В нея са включени и училища, в които се обучават 100% ученици от еднородна социокултурна и езикова среда (българска), по-малко от 100% ученици билингви, както и ученици със специални образователни потребности (СОП). В таблица № 2 е представена извадка на броя анкетирани ученици по общини. В таблица №3 е представена извадката на броя анкетирани, разпределени по социални и професионални роли и заемани длъжности в различните училища.

**Таблица №1**  
**Представителна извадка на училищата в област Сливен, в които е извършено анкетното проучване с ученици**

| <b>Брой училища по общини</b>    | <b>Основно училище</b> | <b>СОУ</b> | <b>Профилирана гимназия</b> |
|----------------------------------|------------------------|------------|-----------------------------|
| Община Сливен<br>33 училища      | 25                     | 6          | 2                           |
| Община Нова Загора<br>10 училища | 8                      | 2          | -                           |
| Община Котел<br>10 училища       | 9                      | 1          | -                           |
| Община Твърдица<br>5 училища     | 3                      | 2          | -                           |
| Област Сливен<br>58 училища      | 45                     | 11         | 2                           |

**Таблица №2**  
**Разпределение на броя на анкетираните ученици по общини**

| <b>Община</b>       | <b>Община Сливен</b> | <b>Община Нова Загора</b> | <b>Община Котел</b> | <b>Община Твърдица</b> | <b>Област Сливен</b> |
|---------------------|----------------------|---------------------------|---------------------|------------------------|----------------------|
| <b>Брой ученици</b> | 109                  | 35                        | 25                  | 11                     | 180                  |

Общият брой на учениците, учителите и директорите, взели участие в анкетното проучване, е 1158 анкетирани от 58 училища от област Сливен. Съответно на изследователската стратегия се приложиха три вида анкетни карти – № 1 за ученици, № 2 за учители и № 3 за директори. В съдържателно отношение анкетните карти се изготвиха като сравнително еквивалентни, за да може да се направи и съпоставителен коментар – готовността на субектите, участниците в проучването, през техния поглед.

**Таблица №3**  
**Представителна извадка на броя анкетирани, разпределени по длъжностни позиции и училища**

| <b>Заемана длъжност</b> | <b>Вид училище</b>   | <b>Брой анкетирани</b> |
|-------------------------|----------------------|------------------------|
| Директор                | Основно училище      | 45                     |
| Директор                | СОУ                  | 11                     |
| Директор                | Профилирана гимназия | 2                      |
| <b>ОБЩО ДИРЕКТОРИ</b>   |                      | 58                     |
| Учител                  | Основно училище      | 664                    |
| Учител                  | СОУ                  | 198                    |
| Учител                  | Профилирана гимназия | 58                     |
| <b>ОБЩО УЧИТЕЛИ</b>     |                      | 920                    |

С резултатите, получени след обработка на събраните емпирични данни чрез трите анкетни карти, и със съответния коментар на резултатите може да се представи реалната емпирична картина за готовността и мотивацията в 58-те анкетирани училища за използване на информационните и комуникационни технологии в образователно-възпитателния процес през погледа на участниците в този процес: ученици, учители и директори. Резултатите, получени след обработка на събраните емпирични данни чрез анкетна карта №1, са: 67% от анкетираните ученици са отговорили, че техните учители използват в учебния час проектор, компютър и/или интерактивна дъска; 62% от анкетираните са отговорили, че използват интернет източници при подготовката си вкъщи, и само 14% от анкетираните ученици са отговорили, че техните учители използват мултимедийно презентирание в образователно-възпитателния процес.

Според анкетираните учители чрез използването на информационните и комуникационни технологии в образователно-възпитателния процес се постигат следните положителни качествени промени:

- създават се условия ученикът да преживее и разбере представената ситуация, проблем, знание;
- преподавателят проследява работата на всеки ученик и всеки ученик работи в темпо, което е най-добро за него;
- дава се възможност работата на всеки ученик да бъде оценявана и пропуските да бъдат своевременно попълвани;
- осигурява се възможност за гъвкавост по отношение на време и място за получаване на знанията, уменията и компетентностите;
- подходящо избраният образователен софтуерен продукт, съобразен с учебното съдържание, с държавните образователни изисквания и с възрастовите особености на учениците, както и с очакваните резултати от обучението, е предпоставка обучаваният да бъде окуражаван да бъде иновативен, да създава ново знание;

– използването на мултимедийно презентиране е възможност за активиране и мотивиране на ученето, за проявена икономичност по отношение на време, материали и средства в процеса на обучението;

– учениците и учителите познават и използват електронни образователни платформи: Feniks, Moodle, E-learning, CRTeacher, Desire2Learn, Coursera и т.н.

Директорите споделят, че срещат затруднения при осигуряване на средства за закупуване на необходимата за учебния процес техника: компютри, лаптоп, таблет, документ камера, бели дъски и т.н. За целта те разработват проекти и използват услугите на училищното настоятелство или на неправителствени организации. Според анкетираните директори прилагането на информационните и комуникационни технологии в образователно-възпитателния процес е довело до намаляване на броя на отпадащите от училище ученици и до прогонване на скуката от класните стаи.

Динамиката в развитието на компютърните технологии и добрите възможности, които те предлагат, са предпоставка за широкото им използване и прилагане в различни сфери на живота. Обучението не трябва да изостава в това отношение. Необходимо е то да следва новостите, за да подготвя кадри, готови да се справят с изискванията на новото време. Развитието на всяко общество е функция на неговото образование. В световен мащаб се наблюдава голям интерес към така нареченото електронно обучение. У нас в много училища учителите използват предимно мултимедийни презентации в учебния процес, но има училища, в които учителите използват и електронни уроци. Използването на онлайн платформа за обучение е чудесно предизвикателство за българския учител и предимство при преподаване на учебния материал както в учебните часове, така и през време на принудителна ваканция. Използването им позволява да се създадат индивидуални курсове за всеки участник в учебния процес, които могат да се променят спрямо успеха на детето/ученика. Онлайн продуктите помагат на преподавателите да следят развитието на всеки ученик, неговите силни и слаби страни и да определят на кои сфери да обръща по-голямо внимание. Съществува възможност за работа във виртуална класна стая, във форум или чат, като учителите могат лесно да правят анализ на грешките и да видят кои теми се нуждаят от повече обсъждане. Това е пример за работещо електронно обучение, което със сигурност намалява негативните ефекти от изненадващо и непредвидено пропуснати учебни дни. И което е много важно – при такава организация на учебния процес не се налага учителите да реструктурират учебния материал, не съществува опасност от натрупването на теми, които да се преподават за кратко време на учениците и това да ги затрудни, да създава нежелан дискомфорт. Ефектът от използването на образователната платформата е „паразитен“. Всеки учебен предмет става интересен дори на тези ученици, които преди това не са му обръщали особено внимание. Причината е, че онлайн заниманията могат да направят учебния процес и една идея по-забавен. Всеки тест по всеки предмет може да бъде съставен от въпроси, измислени от самите ученици по вре-

ме на игра във форума – всеки пише въпрос по темата, след като е отговорил на предишния зададен. Използването на подходяща електронна платформа може да подпомогне учителите в тяхната ежедневна работа и да ги подкрепи при развиването на индивидуалните умения на учениците до техния максимален потенциал. Учителите, от една страна, могат да качват и да използват всякакъв тип ресурси, които да бъдат на едно място, в рамките на съответната платформа. От друга, могат да използват задания, тестове, речници и други инструменти, за да изпитват своите ученици и да им поставят оценки. Оценяването е значително по-бързо и по-лесно, което позволява на преподавателите да отделят повече лично внимание на учениците, и то без да трябва да полагат излишни усилия. За съжаление, технологиите често могат да бъдат непредсказуеми и е важно, като учители, да имаме и план Б, който може да използваме, ако технологиите решат да ни предадат в изключително важен момент, какъвто за нас е всеки учебен час. От нас, учителите, зависи какво образование ще получат учениците на България. Бъдещото развитие на образованието е свързано с публикуването на нови материали в електронната библиотека, с изработването на модул за on-line тестове и обучение: уроци с приложение на информационни и комуникационни технологии и съпътстващи учебни материали, включително и такива за ученици със СОП. Бъдещото развитие на образованието е свързано и с е-управлението на това образование. Непознаването и притеснението на някои учители от новите технологии е една от причините информационните и комуникационни технологии да не се използват все още широко в образователно-възпитателния процес у нас. Едва ли можем да очакваме от поколение, което има коренно различни комуникационни характеристики от тези на родителите си, да възприема информация по традиционните канали. Възпитанието и образованието са процеси, в които водещи роли имат семейството и училището. В така описаната комуникативна ситуация пътят, който трябва да извървим всички ние, не е никак лесен. За поколението Z, т.е. родените след 1995 г., офисът ще е там, където има интернет. И ако тези деца и ученици са на „ти“ с новата техника, то ние, техните учители, все още се страхуваме от новите информационни и комуникационни технологии, от електронни книги и електронни учебници. Поколението Z е под въздействието на модерните технологии още от най-ранна детска възраст и ги приема по лек и естествен начин като форма на общуване със заобикалящия свят. И е грях, когато едно дете е непрекъснато в интернет среда, в чата, когато си комуникира непрекъснато с този информационен свят, то да не бъде в същата среда и в учебния процес. Всяко дете трябва да бъде мотивирано за учебния процес. А какво би могло най-много да го мотивира, ако не поставянето му в среда, в която то обича да бъде. Не става дума учебният процес да премине изцяло към on-line обучение, защото по-доброто към настоящия момент за образователната система и за преодоляването на различията в отношението към прилагането на ИКТ от поколенията X и Z е уметото съчетание на традиционните методи с иновативните подходи. Да не говорим, че използването на електронни книги и електронни учебници е много по-

икономично, закупуването е с неизчерпаем тираж, спестява се време за доставка, има възможност за избор на размер на шрифт, необходимо е само добра интернет връзка, не е нужно да се сечат дървета за хартия. А когато едно дете е болно или когато има грипна или „дървена“ ваканция, уроците могат да бъдат получени по електронен път. Така няма да се налага да се предават по няколко урока наведнъж или да се реструктурира разпределението на темите, предвидени до края на учебната година. Могат да се задават и проверяват електронни домашни, да се провеждат контролни по електронен път, да се поставят задачи за изработка на електронни уроци или уроци чрез мултимедийно презентирание, да се провеждат дискусии чрез форуми, в чата и т.н. Големи са ползите и за децата със специални образователни потребности. Колко по-разумно е те от възрастни да получават качествено образование и да бъдат равнопоставени със своите връстници. С помощта на електронното обучение може да се осъществява и диференциран подход към децата. Един урок може да бъде представен по различен начин в зависимост от степента на овладяване на знания от учениците. Дефицитът от знания за различните ученици е различен и с електронното обучение той може да бъде запълнен много добре. Когато децата и учениците работят в интернет среда, те могат да работят в своето време и със своите темпове на работа, докато разберат материала. Да си припомним мисълта на Томас Джеферсън: „Няма нищо по-несправедливо от това да се отнасяш еднакво към нееднаквите хора“. Именно с помощта на умелото прилагане на информационните и комуникационни технологии в образователно-възпитателния процес можем да се отнасяме към конкретното дете, към конкретния ученик по начина, който е подходящ за конкретната личност.

Към настоящия момент в българската образователна система няма електронно образование, приложено в пълен вариант. Хубавото е, че ИКТ постепенно навлизат в класната стая и в извънкласните занимания. Има доста образователни сайтове, които се използват и от ученици, и от учители. В област Сливен учители и ученици много активно работят със софтуерните продукти: „Jumpido“, „Envision – един компютър, много мишки“ и материалът се усвоява, като са включени в това всичките сетива. Използването на „Jumpido“ в образователно-възпитателния процес позволява учениците да възприемат знанията не само емоционално, но и с двигателната активност, която е дефицит в днешно време. В тези часове децата се забавляват и учат. Затова те отиват с огромно желание на училище. Според учителите, използващи тези два образователни софтуера, броят на отпадналите ученици в тези класове рязко е спаднал.

Когато говорим за електронно образование, това значи всяко дете да има таблет, всеки преподавател – лаптоп, всеки кабинет – мултимедия. Ние искаме нашите деца да са конкурентни на своите връстници от другите държави. Това няма как да се случи, ако у нас преподаваме по стария начин. Учителите, като професионалисти, трябва да предадат знанията по такъв начин, че децата и учениците да не бъдат откъснати от реалността, от света. Много и разнообразни могат да бъдат

инициативите, които да мотивират учениците за учене и да ги подготвят за живота. Една част от тях могат да бъдат подсказани и от самите деца и ученици. Пример в тази насока е подготвянето на ученическа онлайн телевизия и ученическо радио, които ще работят на територията на област Сливен, като електронен продукт, който да бъде школа за живота. Това е и продължение на електронизацията на обучението. Чрез ученическата онлайн телевизия и ученическото радио децата и учениците ще могат да излъчват предавания от живота на ученическата общност, да показват свои филми, пиеси, да организират дискусии, интервюта с учители, родители, граждани, представители на институции, които имат отношение към образованието, както и със свои връстници по теми, които ги вълнуват. Ще могат да показват и електронните уроци, които сами са създали. Ще има изява и на деца от детските градини, както и на студенти. Ученическият парламент ще бъде много активно включен. Сливенска област е пилотна в проекта по изграждане на ученически съвети в клас, в училище, в община и в област. Децата и учениците ще придобият и много комуникативни умения, които ще им бъдат необходими в живота, но най-важното е, че ще бъдат в любимата си web среда.

В заключение да си припомним думите на Бил Гейтс: „Не е нужно да търсим решение на всички проблеми в образователната ни система. Можем да започнем от себе си, като станем по-добри и по-вдъхновяващи учители, обучители, треньори“.

## ЛИТЕРАТУРА

Иванова, А., Стойкова, В., Скрикаров, А. (2012). Добри практики при е-обучение на студентите от дигиталното поколение. *Научни трудове на Русенски университет, том 51, серия 3*. 2 – 149.

<http://ivanpivanov.com>.

Babies born from 2010 to form Generation Alpha, *The Sunday Telegraph*, 15.11.2009. Available from: <http://www.news.com.au/features/babies-born-from-2010-to-form-generation-alpha/story-e6frfl49-1225797766713> (accessed January 2011).

McCrindle, M. (2006). *Word Up: A lexicon of Generations Y & Z: A guide to communicating with them*. Australia: The ABC of XYZ.

Prensky, M. H. (2009). *Sapiens Digital: From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom*. Available from: <http://www.innovateonline.info/index.php?view=article&id=705> (accessed January 2011).

Paul Saffo and the 30-Year Rule, *Design World*, 1992, № 24, p. 19 – 23. Available from: <http://www.saffo.com/aboutps/interviews/Pauldesignworld1992.PDF>.

По класификация на Digital Aliens, Digital Immigrants, Digital Adaptives и Digital Natives. Цит. по: *Seriously Cool. Marketing and communicating with diverse generations*. Australia: The ABC of XYZ, 2007, p. 20. Available from: [http://www.mccrindle.com.au/RESOURCES/WP\\_Seriously-Cool\\_MarketingCommunicating-with-Diverse-Generations.pdf](http://www.mccrindle.com.au/RESOURCES/WP_Seriously-Cool_MarketingCommunicating-with-Diverse-Generations.pdf) (accessed Jan. 2011).

## REFERENCES

- Ivanova, A., Stoykova, V., Smrikarov, A. (2012). Dobri praktiki pri e-obuchenie na studentite ot digitalното pokolenie. *Nauchni trudove na Rusenski universitet, tom 51, seriya 3*. 2 – 149.  
<http://ivanpivanov.com>.
- Babies born from 2010 to form Generation Alpha, *The Sunday Telegraph*, 15.11.2009. Available from: <http://www.news.com.au/features/babies-born-from-2010-to-form-generation-alpha/story-e6frfl49-1225797766713> (accessed January 2011).
- McCrindle, M. (2006). *Word Up: A lexicon of Generations Y & Z: A guide to communicating with them*. Australia: The ABC of XYZ.
- Prensky, M= H. (2009). *Sapiens Digital: From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom*. Available from:  
<http://www.innovateonline.info/index.php?view=article&id=705> (accessed January 2011).
- Paul Saffo and the 30-Yaer Rule, *Design World*, 1992, № 24, p. 19 – 23. Available from: <http://www.saffo.com/aboutps/interviews/Pauldesignworld1992.PDF>.
- Po klasifikatsiya na Digital Aliens, Digital Immigrants, Digital Adaptives i Digital Natives. Tsit. po: *Seriously Cool. Marketing and communicating with diverse generations*. Australia: The ABC of XYZ, 2007, p. 20. Available from: [http://www.mccrindle.com.au/RESOURCES/WP\\_Seriously-Cool\\_MarketingCommunicating-with-Diverse-Generations.pdf](http://www.mccrindle.com.au/RESOURCES/WP_Seriously-Cool_MarketingCommunicating-with-Diverse-Generations.pdf) (accessed January 2011).

## „Z“ GENERATION IS IN THE CLASSROOMS AND WE, THE TEACHERS, MUST BE READY TO MEET AND TRAIN IT

**Abstract.** The article examines the problem of differences in the attitudes of the generations involved in the educational process – teachers and students concerning the application of computer technologies in the learning process. It is a presentation of an empirical picture of the state of preparation of Bulgarian school for switching to an e-learning mode. Empirical data were collected by the method of the survey on a representative sample of schools from Regional Inspectorate of education – Sliven. The article shows results processed in data and provides a brief analysis.

✉ **Mrs. Biserka Vasileva**  
14, Bratya Miladinovi Str.  
8801 Sliven, Bulgaria  
E-mail: biserka\_vm@abv.bg